

Сулейманова Л.Ф. Проблема своєрідності східних та західних культур в православній філософській думці сучасності.

У статті аналізується проблема своєрідності східних і західних культур в православній філософській думці сучасності. Дослідивши праці таких авторів, як А. Мень і Ю. Максимов з методологічних позицій метаантропології як теорії повсякденного, граничного і метаграничного виміру буття людини, можна зробити висновок, що є багато спільного в культурах Сходу і Заходу, навіть якщо це, на перший погляд, конфліктуючі один з одним світи, як християнство та іслам. Підкреслюється важливість розгляду культур Сходу і Заходу саме в метаграничних проявах на рівні релігійних і філософських вчень, бо саме тоді з'являється можливість побачити, що сенси культур Сходу і Заходу є або близькими, або доповнюють один одного.

Ключові слова: Схід, Захід, Біблія, Коран, християнство, іслам, метаантропологія, сенс життя.

L. F. Suleymanova. The issue of the Eastern and Western cultures' peculiarities in the Orthodox philosophical idea of modern times

The researchable problem is the differences between eastern and western cultures in the orthodox philosophical teachings of the new age. The research of the problem is made from the methodological standpoint of meta-anthropology as the theory of the ordinary, limiting and transcendent dimensions of human existence.

Key words: East, West, Bible, Koran, Christianity, Islam, meta-anthropology, meaning of life.

С.Л.Шевченко

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ТЕОЛОГІЯ (М.Уестпал, Дж.Маккуоррі) В ПОСТМОДЕРНУ ДОБУ: ДО ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОЇ РЕАНІМАЦІЇ ЗАХІДНОГО СУСПІЛЬСТВА

С.Л.Шевченко Екзистенціальна теологія (М.Уестпал, Дж.Маккуоррі) в постмодерну добу: до проблеми духовної реанімації західного суспільства. В статті аналізується феномен міждисциплінарного та культуруологічного синтезу філософії та теології. Мова йде про погляди представників

V. Історія філософії

екзистенціальної теології та їх значення в наш час. Порушується проблема кризи сучасної християнської культури та адаптації християнства до нових викликів епохи постмодерну.

Ключові слова: екзистенціалізм, теологія, екзистенціальна теологія, християнство, культура, цінності, духовність.

Загальновідомо, що чи не головним філософським джерелом ідеології постмодернізму став екзистенціалізм. Сьорен К'єркегор, як "батько екзистенціалізму", стоїть біля витоків сучасної християнської теології. Сьогодні одні дослідники захоплюються його "лицарем віри", інші – звинувачують в маніфестації абсурдної "сліпої віри", яка виправдовує вбивства та людські жертвопринесення. Ми спробуємо в даному розділі подолати обидва підходи до розуміння філософії датського мислителя, зокрема розглянувши його як "прабатька" постмодернізму.

З цієї точки зору основний лейтмотив поглядів С. К'єркегора полягає не в виборі між розумом чи одкровенням, раціоналізмом чи вірою. Швидше за все, його філософія забезпечує основу для типу пост-раціональної віри, яка в філософії постмодерну позначається "можливістю неможливого" (Ж. Дерріда).

Водночас кіркегоровий радикальний відхід від нормативної етики зближує його погляди із філософією постмодерну. Центральним аргументом філософії С.К'єркегора, в цьому контексті, стало твердження про те, що потрібно, в силу абсурду, зробити стрибок у невідомість, покладаючи всі свої надії на віру в неможливе. "Віра, – для нього, – не естетичні емоції, але щось набагато вище ... це не безпосередні відчуття серця, а парадокс існування". Оскільки для С.К'єркегора людина – більше, ніж універсальні (етичні) норми, то він відкидає будь-яке посередництво (трансцендентні системи, етичні універсали) в ставленні людини до абсолюту (Бога).

Зазвичай екзистенціалізм С. К'єркегора, з його "лицарем віри", часто описується як ірраціональне, тобто рішуче протиставляється раціоналізму І. Канта та інших мислителів Просвітництва вісімнадцятого століття. Саме тут, всупереч традиційному сприйняттю філософії С. К'єркегора, ми окреслимо його постмодерністські ідеї, які можуть бути, в ретроспективі, асигновані як пост-раціональні, а не ірраціональні, а він – зображений, не лише як предтеча, а й сучасник філософії постмодерну. Для С. К'єркегора та більшості представників філософії постмодерну справжня віра реалізується поза раціоналізмом і трансцендентними причинами, без будь-якої впевненості.

До перелічених вище проблем звертається у своїй творчості сучасний американський філософ й теолог Мерольд Уестпал. Його

численні публікації присвячені аналізу взаємозв'язку постмодерністської філософії та християнської думки, подоланню онто-теології (“Кіркегорова критика розуму та суспільства” (1991), “Сучасність і розчарування в ній” (1992), “К’еркегор в пост / сучасності” (1995), “Стати собою: Лекція К’еркегора “Заклучна ненаукова післямова” (1996), “Постмодерністська філософія та християнська думка” (2000), “Подолання онто-теології: до постмодерністської християнської віри” (2001), “Трансцендентність і самотрансцендентність: про Бога та душу” (2004), “Левінас і К’еркегор в діалозі” (2008) та ін.).

В наведених працях М.Уестпал ставить наступні запитання: Чи є постмодерністська філософія та християнська думка настільки діаметрально протилежними, що “ніколи їм не зійтися”? Або різні постмодерністські філософії, незважаючи на своє світське походження, відкриті для релігійних асигнувань?

Щоб дати відповідь на поставлені запитання, у своїх філософських міркуваннях щодо етики та релігії М.Уестпал зосереджує увагу на проблемах, що стосуються інакшості, трансцендентності, постмодерну, і характеру релігійної думки; прагне переосмислити значення божественної трансцендентності для способів людського самовтілення. М. Уестпал ретельно досліджуючи природу і структуру постмодерністської християнської філософії, обстоє думку про те, що постмодерністське мислення пропонує незамінний інструмент для переосмислення християнської віри. Безпосередньо звертаючись до філософії С. К’еркегора, Ж.Дерріда та ін., вчений представляє нове мислення про трансцендентність Бога в теїстичному контексті. Досліджуючи особливості впливу С. К’еркегора на постмодерністську та сучасну філософію, дослідник доводить живу присутність його ідей в сучасній думці. Зокрема, М. Уестпал обстоє концепцію, згідно з якою смерть класичної парадигми самості не вимагає відмови від суб’єктивності та внутрішнього взагалі, а “індивідуалізм” і “іраціоналізм”, які так довго були пов’язані з думкою С. К’еркегора – не відмова від спільноти і роздумів, але потужний протест проти основних патологій самовдоволеної сучасності.

Безпосередній зв’язок та вплив філософії екзистенціалізму (поглядів С. К’еркегора, М. Гайдегера та ін.) на філософію постмодерну (Ж.Дерріда, Е.Левінас та ін.), а також переосмислення цього зв’язку та впливу в філософсько-теологічних поглядах Г. Слейта, М.Уестпала та Дж.Маккуоррі є актуальною проблемою, яка потребує подальшої розробки в наш час. Безпосередньо цю думку

відстоє у своїх працях також і Дж. Маккуоррі, інший, не менш відомий представник екзистенціальної теології, наголошуючи, що К'єркегора нарекли провісником постмодернізму, тому що він відстоював індивідуальне. Адже сьогодні все виразнішою постає проблема співвідношення цінностей християнського світу зі змінами, що несе глобалізація. В контексті різкої критики теології ведуться численні дискусії щодо призначення віри в наш час. В післявоєнний період в Європі серед філософів та богословів, які намагалися віднайти підґрунтя для переоцінки віри в світі, що став напрочуд невіруючим, вирізнялися дві ключові фігури – Мартін Гайдеггер, один з засновників екзистенціалізму, та Рудольф Бульман, який застосував екзистенціалістську методологію в інтерпретації Нового Заповіту.

Джон Маккуоррі і був одним з перших небагатьох фахівців-теологів, які тлумачили, аналізували й трансформували цю практику Р. Бульмана. Згодом Дж. Маккуоррі перетворився на поважну та знану персону світового масштабу, ідеї якого наприкінці століття поширилися світом, і багато в чому визначили нове обличчя сучасної теології. Сьогодні про нього пишуть як про провідного і найбільш плідного у творчому відношенні богослова сучасності, який намагався бути посередником між християнською вірою і сучасною культурою, зокрема, філософією екзистенціалізму [3 – 5; 7, 8].

У своїх міркуваннях Дж. Маккуоррі відштовхувався від трьох основних положень: по-перше, від того, що людина є місцем благодаті, що закладена в саму сутність людського існування й породжує прагнення «пошуків» Бога; по-друге, від того, що Бог, як втілення священного Буття, загалом є милостивим до людини; по-третє, від того, що буття та автентичне існування саме і є божественним актом самовіддачі. Ці ідеї були відображені у працях Дж. Маккуоррі «У пошуках людства» (1982р.), «У пошуках Божества» (1984р.) та «Ісус Христос в сучасній христологічній думці» (1990р.). Ці книги мають фундаментальне значення для розуміння сутності мислення Дж. Маккуоррі і змісту кореляції у цьому мисленні між божественним та людським буттям.

Свою теологію Дж. Маккуоррі визначав як дослідження, в якому завдяки участі у відображенні релігійної віри, здійснюється спроба виразити зміст цієї віри найбільш зрозумілою і когерентною, доступною мовою. В «Принципах християнської теології» він виділяє шість чинників, які заслуговують особливої уваги для вирішення поставлених ним завдань. До них належать – досвід, одкровення, Св. Письмо, традиції, культура, розум [6, 4].

Досвід посідає перше місце в означеному Дж. Маккуоррі списку не тому, що він домінує над іншими чинниками, як це, зазвичай, прийнято в так званій емпіричній теології, а тому, що, як вважає мислитель, певний досвід життя не лише передує релігійній вірі, а й мотивує її. У сфері досвіду кожна людина прагне відшукати «смысл», який становить зміст віри, й служить її закономірним виразом [6, 5]. А явища дійсності втілюються в смислах, які є складовими не лише окремого особистого досвіду, а й загального досвіду, що належить усьому людству. У цій площині, на думку філософа, найвагоміші онтологічні претензії мають бути виставлені християнству. Адже первинною модальністю досвіду є релігія, а християнство – лише одним з її історичних утворень.

Дж. Маккуоррі звертається до досвіду, який є запорукою істинної, а не формальної реальності. Його переймає саме те, що стосується даної реальності, а не те, що тримає в собі – «безповітряний світ чистого мислення». Успадковуючи ідеї П. Тіліха, Дж. Маккуоррі намагається сформулювати те, що він вважає особливістю релігійного досвіду, який співвідносить реальність із свідомістю релігійної людини. На його думку, існує конфлікт між трансцендентністю та іманентністю Бога. Проте, погодившись з наявністю трансцендентного, кожен у власному людському досвіді зможе відшукати ключ до феномену існування Бога. Завданням теології, на думку Дж. Маккуоррі, є допомога людині сприйняти божественну трансцендентність не як відсторонений та самотній ідеал, а як – певну трансцендентну здатність та активність Бога у розумінні його здатності долати наявне буття заради створення нових цілей.

Ключ до такого розуміння, на думку Дж. Маккуоррі, міститься у феномені синтезу релігійного досвіду та світського знання, у синтезі релігійного та повсякденного досвіду. Релігійний досвід, на його думку, також містить «елементи, які можуть бути визнані дифузно присутніми у широкій області досвіду і, зокрема, в усвідомленні кінечності, свободи тощо.... » [6, 6].

Під час розбудови богослів'я, доводить Дж. Маккуоррі, обов'язково повинен підтримуватися належний баланс між двома його формоутворюючими чинниками, а саме – між досвідом і одкровенням. Тому Дж. Маккуоррі і розглядає «одкровення» як джерело богослів'я, а також як головну категорію богословської думки. Мислитель обстоює необхідність і вагомість правильного розуміння ідеї одкровення, адже зазвичай воно сприймається як певний подарунок у вигляді долученості до чогось таємничого, божественного; проте, якщо розглядати його крізь призму повсякденного досвіду, то

одкровення починає поставати саме як “рух крізь людину до людини”. Отже, у кожному конкретному випадку Дж. Маккуоррі намагається звести смисл феномену, або релігійного явища, його поняття до екзистенціального рівня, проінтерпретувати цей смисл у зрозумілій та очевидній для людської істоти парадигмі розуміння її повсякденного досвіду. «... І в примітивних, і в архаїчних релігіях особливо, божественне, як вважають, виявляє себе в природі. На більш складному рівні, природа замінюється історією та особистісними відносинами, як локус, якому божественне розкриває себе, а в деяких випадках, досвід одкровення повністю інтеріоризований, і божественне зустрічається в глибині людського розуму» [6, 7].

У праці «Принципи християнської теології» (1966 р.), яка принесла світову славу Дж. Маккуоррі, він намагається створити вчення про Бога, яке б перетворилось на посередника між істинною християнською вірою та сучасним концептуальним полем раціонального мислення. У цій книзі він також прагне гармонізувати екзистенціалізм і ортодоксальну християнську думку, й сформулювати вичерпну інтелектуальну апологію християнської віри. Не менш важливими вважає він й «розширення контактів християнства з іншими релігіями в світі ... для нової відкритості та щедрості духу з боку християн щодо інших великих світових релігій». «Я відповідно, - пише він у цій праці, - намагався уявити істинну християнську теологію на шляху мужності, який і приведе до такої відкритості» [6, XIII].

Втім, найхарактернішою особливістю маккуоррівських «Принципів...» було прагнення сформулювати вчення щодо Бога навколо гайдеггерівського та Сартрового поняття «буття». У першій частині книги Дж. Маккуоррі, формулюючи свою «екзистенціально-онтологічну» природну теологію, спирається на праці Ж.-П. Сартра і, особливо, М. Гайдеггера. Англійський мислитель вбачає сутність екзистенціалістського мислення в тому, що воно в аналізі людського існування створює онтологічний плацдарм для розвитку ідеї Бога, як «святої істоти».

Як відомо, Дж. Маккуоррі був автором одного з найперших і найбільш вдалих перекладів на англійську мову гайдеггерівського бестселера «Буття і час». Цілком ймовірно, що саме переклад цієї праці, водночас з інтерпретацією деяких висловлювань М. Гайдеггера (Дж. Маккуоррі згадує відповідь М. Гайдеггера на одне із поставлених запитань в журналі «Шпігель» щодо становища у світі: «Тільки Бог ще може нас врятувати» [1, 243]). Можливо ця теза «німецького майстра» також підштовхнула Дж. Маккуоррі до

створення синтезу екзистенціалізму та теології), і спонукали його залучити екзистенціалізм до трансформації християнської теології. «... Для багатьох філософських категорій, використаних в цій книзі, – стверджував Дж. Маккуоррі, – я зобов'язаний працям Мартіна Гайдеггера. Як мені здається, його спосіб філософствування і концепції, які він розробив, можуть стати підґрунтям для життєздатної філософської (“природної”) теології двадцятого століття, і можуть бути використані в подальшому для артикуляції і з'ясування смислу християнської істини в сучасний спосіб» [6, XIII].

У статті «Паломництво в область теології» Дж. Маккуоррі, власне, й характеризує свою роботу в період з 1953 до середини 1960-х років в якості «своїєї екзистенціальної фази». Праці того періоду, зокрема «Екзистенціальна теологія» (1955р.), «Сфера деміфологізації» (1960р.), «Дослідження християнського екзистенціалізму» (вперше опублікована в 1965р. й складалася з його ранніх статей) й були присвячені аналізу філософії екзистенціалізму, яка в подальшому й перетворюється на його особистий засіб оновлення та трансформації християнської теології.

У цій теологічній практиці Дж. Маккуоррі намагається вирішити кілька своєрідних дилем. По-перше, забезпечити краще розуміння сучасної теології. І для цього він досліджує значення екзистенціалізму (можливість його застосування) для з'ясування головних онтологічних припущень богослов'я. По-друге, він констатує, що християнську віру потрібно сформулювати відповідно до сучасної ситуації. Саме тому він обґрунтовує необхідність використання екзистенціалістської термінології для «оживлення богословської мови». Втім, якщо для М. Гайдеггера сутність буття розглядалася як загальноонтологічна категорія, то для Дж. Маккуоррі вона аналізувалася крізь дихотомію «Буття – Бог»; якщо для М. Гайдеггера автентичність існування полягала в не знівельованій повсякденності екзистенції, яка перебуває у «просвітку буття», то для Дж. Маккуоррі – така автентичність покладалася у бутті з «відродженою» вірою тощо.

До найбільш «корисних» сподвижників власних ідей Дж. Маккуоррі відносив і К. Ранера («найбільш проникливого студента М. Гайдеггера»), і К. Барта, і Е. Бруннера, і П. Тілліха, і багатьох інших теологів. Констатував він і те, що завдяки К. Ранеру лідерство в екзистенціалізації теології у другій половині ХХ ст. перейшло до римо-католицьких мислителів. Саме К. Ранеру, на думку Дж. Маккуоррі, вдалося напрочуд тонко показати напруженість своєрідної діалектики богослов'я, яка полягає у дихотомії між розумом

і вірою, традицією і новизною, авторитетом і свободою. Поряд з К. Ранером для Дж. Маккуоррі взірцевою постаттю у справі екзистенціалізованого розуміння теології залишався і Р. Бульман, хоча ідеї останнього англійський теолог розглядав доволі критично (Згідно з ідеями екзистенціально-герменевтичної теології Р. Бульмана, викладених у книзі “Новий Заповіт і міфологія. Проблема деміфологізації новозавітного благовістя”, наукові знання про світ і людину в ньому суперечать уявленням, що містяться в Біблії, зокрема, у Новому Заповіті. Уникнути цього парадоксу, на думку Р. Бульмана можна лише шляхом “деміфологізації” християнства, тобто, шляхом герменевтичної інтерпретації біблійних текстів. Він стверджував, що оскільки те “міфічне вбрання, в яке вдягнуте християнство”, зовсім не відповідає його сутності і залишається лише засобом її подання, завданням теолога є виявлення глибинного змісту, іманентного джерела біблійних текстів. “Потрібно, – писав Бульман, – екзистенціально інтерпретувати дуалістичну міфологію Нового Заповіту” [2, 96]).

В контексті екзистенціалістського розуміння реальності дещо відмінні від традиційних значень дістають й скрижалі богословської символіки теології Дж. Маккуоррі. «Св. Письмо само по собі не є одкровенням, – стверджує Дж. Маккуоррі в «Принципах...», – але воно є одним з найважливіших засобів, завдяки якому громада віри дістає відкритий доступ до того початкового одкровення, на якому ця спільнота була заснована» [6, 9]. Для Дж. Маккуоррі розкриття цього першопочаткового одкровення в нашому сучасному досвіді здійснюється через ствердження єдності та співвідношення Св. Письма з досвідом святих в «громаді віри». Тоді Св. Письмо неначе «оживає» і продовжує набувати в нових, сучасних умовах священного змісту початкового одкровення. Мається на увазі той стан, коли ми говоримо про «натхнення» від Св. Письма, твердить Дж. Маккуоррі. Подібне «натхнення» виявляється, на його думку, не в словах (це не «словесне натхнення»), воно встановлюється в контексті усього життя віри в суспільстві. Дж. Маккуоррі наголошує на тому, що у цьому стані, переважно, наша увага спрямована на близьких. Але й у стосунках між близькими людьми виникають складнощі, оскільки досвід сучасних поколінь не узгоджується з минулим класичним одкровенням, даним в Св. Письмі попередній християнській спільноті. Однак, філософ упевнений, що сьогодні повне розуміння цього співвідношення можливе лише у випадку, коли представники християнської спільноти сформулюють нове, правильне й «чітке уявлення про структуру життя за вірою».

Св. Письмо, яке, на думку Дж.Маккуоррі, спрямоване на розкриття даного, наявного буття (екзистенції) в первісному одкровенні, покликане забезпечувати стабільність і навіть певний вид об'єктивності на противагу примхам індивідуального досвіду. «Св. Письмо для співтовариства виступає важливим чинником у підтримці стабільності і відчуття продовження ідентичності в самій громаді» [6, 10]. На думку філософа, Св. Письмо разом з традицією повинно забезпечувати захист першопочатковому одкровенню від суб'єктивістських ексцесів, що виникають внаслідок масового акцентування уваги на необхідності позбавлення цього досвіду.

Водночас, мислитель застерігає від абсолютизації Біблії як головного і єдиного чинника богослов'я, який формує смисл людського буття: «... Переконання, що Біблія є непогрішимою ... вмирає в деяких частинах християнського світу. Як стверджувалося вище, Біблія не є самими одкровенням. Християнське одкровення виявляється в людині, а не в книзі» [6, 10]. Тому, як вважає Дж. Маккуоррі, критичне вивчення Біблії, і визнання того, що і інші чинники є вагомими в богослів'ї, зрештою додає більшої вірогідності біблійному вченню і не суперечить раціоналістичним доктринам. Подібну інтерпретацію в теології Дж.Маккуоррі дістають і інші біблійні поняття, зокрема, поняття «традиція», «культура», «розум» тощо.

Дж. Маккуоррі постулює думку про те, що традиції вже давно стали «яблуком розбрату» в християнській теології. Адже католики вирішили, що одкровення у Христі було передане їм як в Св. Письмі, так і в традиції, а протестанти визнають тільки Св. Письмо. «В даний час, проте, – підкреслює теолог, – здавалося б, що багато протестантів готові визнати деяку позитивну роль традиції ... традиція не конкурент Св. Письма, вона є його необхідним доповненням» [6, 11].

На думку Дж. Маккуоррі, християнське богослов'я не може більше існувати в руслі попередньої традиції, але це в жодному разі не означає відмову від Св. Письма. Адже заперечення фундаментальних християнських доктрин, відмова від віросповідань та інші подібні заходи не можуть врятувати християнську теологію, бо вони уособлюють відмову від історії і, отже, становлять пряму загрозу для збереження ідентичності спільноти (як християнської, загалом, так і європейської, зокрема). Але якщо сама традиція стає мертвою, то ми отримуємо жорстко фіксоване богослов'ям виродження релігійної віри, що є так само шкідливим, як і будь-який жорсткий бібліцизм. Необхідність нової інтерпретації Біблії спонукали Дж. Маккуоррі шукати дієві засоби для трансформації християнства відповідно до

вимог сучасної доби. І цим засобом для філософа стала «культура», як наступний формоутворювальний фактор його теології: «Якщо богослов'я повинно бути зрозумілим, воно повинне використовувати мову культури, завдяки якій воно втілюється в життя» [6, 13]. В даному випадку погляди Дж. Маккуоррі знову надзвичайно близькі Тіллховій концепції «теології культури»: «...Якщо попит на актуальність і зрозумілість задовольнити, то завжди буде існувати небезпека порушення автономного і навіть суб'єктивного характеру початкового одкровення, але це ніщо порівняно з іншою небезпекою – ізоляцією одкровення від усіх контактів з швидкозмінюваними формами світської культури, що зробить його інкапсульованим і відрізаним від усього іншого в житті. Вона не повинна довести неможливість віднайдення шляху між цими небезпечними крайнощами. Але це краще за все можна зробити, якщо ми чесно визнаємо культурний фактор в богослов'ї, і спробуємо впоратися з цілковитим усвідомленням своїх можливостей. Якщо ми намагатимемося виключити цей чинник, то він буде працювати несвідомо, бо це неминуче» [6, 15].

Останнім фактором, яким завершується логічна послідовність (досвід, одкровення, Св. Письмо, традиції, культура) теології Дж. Маккуоррі, став розум. «... Ми можемо відкинути відразу крайнє богословське положення, яке намагається виключити людський розум взагалі, і пропонує покладатися винятково на біблійне одкровення. Таке ставлення видається рівноцінним відмові від будь-яких претензій на те, що теологія є інтелектуальною дисципліною» [6, 15], – зазначив Дж. Маккуоррі у своїх «Принципах...». Він мав на увазі необхідність конструктивного використання розуму в теології, проте використання не його дедуктивної аргументації, а, радше, певного «творчого стрибка», завдяки якому розум здатний інтегрувати певні фрагментарні елементи в єдине ціле. На думку філософа, «це можна було б назвати “архітектонічною” функцією розуму» [6, 16].

Зрештою, Дж. Маккуоррі констатує, що в теології іноді раціональні чинники можуть розширити наше розуміння істинної віри, й тому людство ніколи не повинне відмовлятися від ідеалу розумної релігії.

Отже, погляди М. Уестпала та Дж. Маккуоррі залишаються актуальними в контексті розгляду проблеми загальнолюдських цінностей, їх еволюції та зміни пріоритетів. В умовах кризи сучасної християнської культури представникам екзистенціальної теології належить чільне місце серед мислителів, які прагнуть не тільки

адаптувати християнство до реальної ситуації сьогодення, а й за його допомогою здійснити ціннісну, духовну реанімацію західного суспільства. Синтез теології та екзистенціалізму мав в ХХ ст. і має неабияку практичну значущість для подальшого оновлення й, водночас, як це не парадоксально звучить, збереження християнства в добу Постмодерну та глобалізації.

Посилання:

1. Беседа сотрудников журнала «Шпигель» Р. Аугштайна и Г. Вольфа с Мартином Хайдеггером 23 сентября 1966 г. / Философия Мартина Хайдеггера и современность. – М.: Наука, 1991.
2. Бульман Р. Новый Завет и мифология. Проблема демифологизации новозаветного провозвестия // Вопр. философии. – 1992. – № 11.
3. Cummings O. F. John Macquarrie, a master of theology. – Mahwah: Paulist Press, 2002.
4. Graham J. M. Representation and substitution in the atonement theologies of Dorothee Sölle, John Macquarrie, and Karl Barth. – New York: Peter Lang, 2005.
5. Hendrickson M.L. Behold the man!: an anthropological comparison of the christologies of John Macquarrie and of Wolfhart Pannenberg. – Lanham, Maryland: University Press of America, 1998.
6. Macquarrie J. Principles of Christian Theology. – London: SCM Press, 2003.
7. Morley G. John Macquarrie's natural theology: the grace of being. – Burlington: Ashgate Publishing, Ltd., 2003.
8. Purdy V.L. The Christology of John Macquarrie. – New York: Peter Lang, 2009.

С.Л.Шевченко Экзистенциальная теология (М.Уестпал, Дж.Маккуорри) в эпоху постмодерна: к проблеме духовной реанимации западного общества. В статье анализируется феномен междисциплинарного и культурологического синтеза философии и теологии. Речь идет о взглядах представителей экзистенциальной теологии и их значение в наше время. Затрагивается проблема кризиса современной христианской культуры и адаптации христианства к новым вызовам эпохи постмодерна.

Ключевые слова: экзистенциализм, теология, экзистенциальная теология, христианство, культура, ценности, духовность.

S.L.Shevchenko Existential theology (M.Westphal, J.Macquarrie) in the postmodern era: the problem of spiritual resuscitation of Western society.

The paper analyzes the phenomenon of cultural and interdisciplinary synthesis of philosophy and theology. These are the views of the representatives of the existential theology and their importance in our time. Addresses the issue of the crisis of modern Christian culture and adapting Christianity to the new challenges of the postmodern era.

Keywords: existentialism, theology, existential theology, Christianity, culture, values, spirituality.

И.С. Стокалич

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ РУССКОЙ РЕЛИГИОЗНО-ФИЛОСОФСКОЙ МЫСЛИ РУБЕЖА XIX-XX ВВ.

В статье дан анализ современной истории в контексте социальных воззрений представителей русской религиозной философии. Показана ограниченность возможности применения капиталистического варианта экономической системы и системы либеральных ценностей на просторах СНГ, как неэффективных и противоречащих духовно культурным ценностям данного культурного региона. Представлен путь построения общества, выраженный в концепциях русской религиозной философии, основанной на постулатах христианского вероучения.

Ключевые слова: либеральный капитализм, марксизм, социализм, воля, справедливость, безусловное нравственное начало, власть, церковь, государство.

В своём анализе инновационного потенциала философской мысли мы обращаемся к русской религиозной философии конца XIX – первой половины XX вв., которая ещё известна под названием – «школа русского религиозно-философского ренессанса». Уже название традиции говорит о приоритетности рассматриваемых тем – это, прежде всего, вопросы религиозно-мировоззренческие, церковные, эсхатологические, духовно-нравственные, экзистенциальные. Однако кризисное состояние общества, мировые цивилизационные проблемы потребовали внимания мыслителей, относящихся к данному направлению, и к вопросам социально-философским: гуманного устройства общества, критического анализа его духовных чаяний, определения общественных идеалов, путей их достижения и т.д. При